

فرا تحلیل مطالعات انجام شده در حوزه آسیب شناسی آموزش های فنی و حرفه ای در کشور

حشمت اله معتمدی^۱

فاطمه ترکشوند^۲

چکیده

یکی از مهم ترین بخش های نظام آموزشی هر کشور، نظام آموزش فنی و حرفه ای است و توجه به آن از جمله خط مشی های اساسی کشورها برای تربیت نیروی انسانی کارآمد به شمار می آید. آسیب شناسی سازمانی، اغلب به عنوان حساس ترین جزء استقرار یک طرح بهبود سازمان تلقی می شود. یکی از مهم ترین کارهایی که سازمان های موفق برای ارتقای اثربخشی خود انجام می دهند، آسیب شناسی صحیح و به موقع است که این امکان را به مدیران می دهد که همواره از مشکلات و مسائل جاری سازمان خود مطلع باشند و از بحرانی شدن آن جلوگیری نمایند.

پژوهش حاضر، با هدف فرا تحلیل مطالعات انجام شده در حوزه آسیب شناسی آموزش های فنی و حرفه ای کشور، به بررسی نقاط ضعف و نقاط قوت این آموزش پرداخته و نتیجه پژوهش های پیشین را مورد تحلیل و بررسی قرار می دهد. جامعه آماری شامل کلیه پژوهش های انجام شده در حوزه آسیب شناسی آموزش های فنی و حرفه ای کشور، و نمونه مورد مطالعه ۸ پژوهش انجام شده در حوزه فوق است. به منظور گردآوری داده ها از روش کتابخانه ای، استفاده شد.

نتایج نشان داد که: شرح لازم برای توسعه کیفی و کمی آموزش های فنی و حرفه ای در کشور، ایجاد زیرساخت های لازم برای آموزش فنی و حرفه ای است. از آسیب های جدی، طولانی بودن برخی از آموزش های مورد نیاز بازار کار و همین طور کمبود آموزش های متناسب با بازار کار است. نقاط ضعف سیاست گذاری و برنامه ریزی نیز، می تواند تهدیدی برای سازمان باشد.

واژگان کلیدی: فرا تحلیل، آسیب شناسی، آموزش، فنی و حرفه ای

^۱ - کارشناس ارشد پژوهشگری علوم اجتماعی - مدیر کل آموزش فنی و حرفه ای استان لرستان

^۲ - کارشناس ارشد سنجش و اندازه گیری (روان سنجی) - مدرس دانشگاه

مقدمه

نظریه سرمایه انسانی و سرمایه اجتماعی و تجارب کشورها در دهه های پایانی قرن بیستم و دهه اول قرن بیست و یکم نشان می دهد که امروزه یک توافق عمومی میان پژوهشگران، سیاستگذاران، سرمایه گذاران و کنشگران آموزش های فنی و حرفه ای در جهان وجود دارد که توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورها از مسیر توسعه آموزش و به ویژه آموزش فنی و حرفه ای و تجهیز آن به ابزارهای نوین می گذرد. پذیرش این واقعیت موجب شد در سه دهه گذشته، از دهه آخر قرن بیستم و دو دهه اول قرن بیست و یکم، سازمان های بین المللی در حوزه آموزش فنی و حرفه ای مانند یونووک و آی ال او تشکیل شود و با برگزاری کنفرانس های بین المللی متعدد در این دهه ها بر اهمیت آموزش فنی و حرفه ای به عنوان یک زیر ساخت برای توسعه پایدار توجه و تاکید کنند. زیرا در عصر تغییر و تحول سریع فناوری، توجه به تربیت نیروی ماهر و متخصص و تامین منابع انسانی کارآمد برای توسعه اقتصادی ضروری است. کشورهایی مانند آلمان، ژاپن، آمریکا، انگلستان، استرالیا، نیوزلند و سنگاپور برای توسعه و تحول اقتصادی خود ابتدا به بازسازی و تحول نظام آموزش فنی و حرفه ای خود پرداختند و به تبع آن به موفقیت های زیادی در توسعه اقتصادی دست یافتند (نویدی و همکاران، ۱۳۹۷).

امروزه آموزش فنی در زمینه های مختلف، مثلا علم داده و هوش مصنوعی به مهارت های بسیار مطلوبی برای مشاغل صنعتی و همچنین تمرکز برنامه های آموزشی در آموزش عالی تبدیل شده است (مکسول^۱ و همکاران، ۲۰۲۱). بسط فناوری جدید از طریق کاهش هزینه و افزایش نیروی کار ماهر از مشخصه های بازار کار معاصر است که منجر به تصمیماتی از قبیل چابک سازی سامانه های دولتی و خصوصی سازی شده است (نویدی و همکاران، ۱۳۹۷).

ادبیات موجود در زمینه آموزش های مهارتی بر اهمیت و تأثیر قابل توجه این آموزش ها و تحقق اهداف فردی و اجتماعی تأکید دارند. پژوهش هایی که در زمینه اثر بخشی آموزش های مهارتی برخی

1 - UNEVOC

2 - ILO

3 - Maxwell

کشورهای دنیا اجرا شده، نشان دهنده موفقیت نسبی آنها است. البته در بسیاری از کشورها دلیل فقدان بهره وری از ناحیه این آموزش ها مورد توجه قرار گرفته است (خلاق، ۱۳۸۲).

بیلت (۲۰۰۴)، علت عدم موفقیت آموزش های مهارتی را نداشتن تخصص و مهارت کافی از سوی خروجی نظام آموزشی مهارتی معرفی کرده است. بنابر اهمیت موضوع آموزش های مهارتی و نقشی که این آموزش ها به طور مستقیم و غیر مستقیم در تولید ثروت در جامعه دارند، باید عوامل مؤثر بر فقدان بهره وری این آموزش ها بررسی و مکاشفه شوند. در حقیقت آسیب شناسی یک نظام آموزشی از یک سو، آینه ای فراهم می آورد تا مدیران و کارکنان سازمان، تصویری روشن تر از چگونگی کم و کیف فعالیت های خود داشته باشند (خاوری و گرزین، ۱۳۹۳).

توجه به نقاط قوت و نقاط ضعف آموزش های سازمان فنی و حرفه ای در کشور، ضروری به نظر می رسد. لذا، جهت بررسی این متغیرها و شناخت روش ها و راهکارهای ارتقاء آموزش های این سازمان در کشور، باید بررسی آسیب ها در این آموزش ها، مورد توجه قرار بگیرد. در واقع آسیب شناسی با مشاهده عوارض آسیب زای سیستم آغاز می شود و این مسائل اموری هستند که موجب اختلال در هدف گذاری و دستیابی به آن ها در سازمان می شود (گورالسکی، ۲۰۲۰). آسیب شناسی کارآمد و اثربخش را می توان یکی از مهم ترین اقداماتی قلمداد نمود که سازمان های موفق برای ارتقای بهره وری خود انجام می دهند (زولایها و مالیونو، ۲۰۲۰).

با توجه به موارد ذکر شده، و نیز، با عنایت به نیاز جدی سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور به آسیب شناسی در حوزه آموزش و شناخت موانع و مشکلات این حوزه، به منظور خدمت رسانی بهتر به نیروی جوان جوای کار و بهره وری بیشتر در جهت اهداف و رسالت این سازمان، پژوهش حاضر در پی به دست آوردن پاسخ مناسب برای این سوال اصلی است که آسیب های کلی نظام آموزش های فنی حرفه ای کشور کدامند؟

روش پژوهش

در این پژوهش، تمرکز روی تحقیقات انجام شده درباره موضوعی خاص است. از این رو جامعه مورد بررسی کلیه پژوهش‌های انجام شده در زمینه آسیب‌شناسی آموزش‌های مهارتی در مراکز آموزش فنی و حرفه‌ای و هنرستان‌های آموزش و پرورش، بین سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ است. نمونه مورد مطالعه شامل مقالات منتشر شده در مجلات و نشریات معتبر داخلی چون (فصلنامه علمی- پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی سال دهم، شماره دوم، زمستان ۱۳۹۷ و فصلنامه آموزش مهندسی ایران، سال بیست و یکم، شماره ۸۱ بهار ۱۳۹۸ ص ۹۷-۸۵ و فصلنامه علمی پژوهشی کار- فن پاییز ۱۳۹۹ دوره ۱۷ شماره ۳ ص ۲۷-۱۳ و... است.

روش پژوهش حاضر از نوع فراتحلیل است. در پژوهش حاضر ابتدا با استفاده از کلیدواژه‌های آموزش، آموزش فنی و حرفه‌ای، فراتحلیل، آسیب‌شناسی و... در پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی^۱ و موتورهای جستجوی گوناگون، مقاله‌های منتشر شده به زبان فارسی و انگلیسی، خلاصه مقاله‌های همایش‌ها، نتایج پژوهش‌های کشوری و استانی، پایان‌نامه‌های کارشناسی‌ارشد و دکتری که به نحوی به بررسی این موضوع در ایران پرداخته بودند، گردآوری شدند. بدین ترتیب تمامی پژوهش‌های انجام شده در فاصله زمانی ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۸ گردآوری شدند. پرسشهای پژوهش عبارتند از:

۱- آسیب‌های کلی نظام آموزش‌های فنی حرفه‌ای کشور کدامند؟

۲- نقاط قوت آموزش‌های فنی حرفه‌ای کشور کدامند؟

۳- نقاط ضعف آموزش‌های فنی حرفه‌ای کشور کدامند؟

^۱ در این پژوهش از پایگاه‌های اطلاعاتی داخلی و خارجی زیر استفاده شده است:

ISC, ASE, PUBMED, ERIC, MEDLINE, IRANDOC,

IRANMEDEX, RIEC, IROST, SSCI, SID, MAGIRAN

یافته های پژوهش

پژوهش اول: در این پژوهش، که با عنوان آسیب شناسی آموزش های فنی و حرفه ای از دیدگاه هنرآموزان دختر هنرستان های ناحیه ۴ شیراز، انجام شده است، صابری (۱۳۹۶)، به نتایج ذیل دست یافته اند:

اهداف دوره های آموزشی از نظر هنرآموزان در سطح مطلوبی قرار دارد. آموزش های فنی و حرفه ای توانسته است تا حدود زیادی باعث توانمندی های زنان خانه دار و اشتغال آنان در کسب و کارهای کوچک خانگی و همچنین اصلاح الگوی مصرف آنان و ترغیب به مصرف کالای داخلی خصوصاً در بخش کشاورزی و صنایع دستی و تحقق اقتصاد مقاومتی در سطح منطقه شود.

همچنین، میزان مطلوبیت محتوای برنامه های آموزشی در جدول ذیل آمده است:

جدول ۲: آزمون t، مطلوبیت محتوای برنامه های آموزشی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معناداری
مطلوبیت محتوای برنامه های آموزشی	۲۷/۲۸	۴/۱۷	۷/۸۵	۹۹	۰/۰۰

همانگونه که در جدول ۲ مشاهده می شود، برای آزمون این فرضیه از t تک نمونه ای با میانگین فرضی ۲۴ استفاده شده است. یافته ها نشان می دهد، با توجه به کمتر بودن میانگین فرضی، نسبت به میانگین نمونه، مطلوبیت محتوای برنامه های آموزشی از سطح متوسط بالاتر است. در تبیین این یافته می توان گفت محتوای آموزشی از نظر هنرجویان در سطح قابل قبولی می باشد تجربه و مهارت اساتید، محتوای آموزشی، نیروی انسانی متعهد و متخصص و خلاقیت مدیران مراکز آموزش های فنی و حرفه ای در افزایش کارایی آموزش های فنی و حرفه ای مؤثر بوده و تا حدودی برافزایش کارایی آموزش های فنی و حرفه ای تأثیرگذار است.

همچنین، میزان مطلوبیت روش های آموزشی فنی و حرفه ای از دیدگاه هنرجویان در جدول ۳ آمده است:

جدول ۳: آزمون t، مطلوبیت روش های آموزشی

متغیر	میانگین	انحراف معیار	t	درجه آزادی	سطح معناداری
مطلوبیت روش های آموزشی	۱۶/۶۴	۳/۶۸	-۳/۶۹	۹۹	۰/۰۰

همانگونه که در جدول ۳ مشاهده می شود، برای آزمون این فرضیه از t تک نمونه ای با میانگین فرضی ۱۸ استفاده شده است. یافته ها نشان می دهد، با توجه به کمتر بودن میانگین نمونه، نسبت به میانگین فرضی، مطلوبیت روش های آموزشی فنی و حرفه ای از سطح متوسط پایین تر است.

در تبیین این یافته می توان گفت روش های آموزشی در فنی حرفه از نظر هنجاری مطلوب نیست. بنابراین، باید راه حلی پیدا کنند و هنجاریان را در آن شرکت دهند، از نظرات آنها استفاده کرده، و ضعف شیوه های آموزشی را پیدا کنند (صابری و همکاران، ۱۳۹۶).

پژوهش دوم: در این پژوهش، که با عنوان آموزش فنی و حرفه ای، نیروی انسانی و کارآفرینی، مطالعه موردی آموزش های فنی و حرفه ای استان کردستان، انجام شده است، سلیمی (۱۳۹۳)، به نتایج ذیل دست یافته است:

اگر میزان دانش آموخته هایی (حدود ۴۲ درصد) که در این پژوهش اذعان کرده اند که بیشترین علت بیکاری آنان نداشتن سرمایه است را به میزان اشتغال کنونی که متوسط ۳۲ درصد است اضافه کنیم، می توان چنین نتیجه گرفت که این دسته از آموزش ها می توانند نقش بسیار مهمی در کارآفرینی ایجاد کنند و چه بسا که بخش عظیمی از آنان بتوانند منشا خدمات آموزشی و همچنین خدمات ایجاد شغل و حرفه برای اجتماع باشند. البته در این میان نباید ضرورت بازنگری در برنامه های آموزشی بر حسب نیازهای اجتماع را نادیده گرفت (سلیمی، ۱۳۹۳).

پژوهش سوم: در این پژوهش، که با عنوان آسیب شناسی مدیریت آموزش های مهارتی کشور، انجام شده است، صالحی عمران (۱۳۹۳)، به نتایج ذیل دست یافت:

کارشناسان حوزه مهارتی کشور اساسی ترین آسیب ساختاری را مربوط به "عدم هماهنگی نهادهای مختلف ارائه کننده خدمات آموزش مهارتی در جامعه" دانستند؛ به عبارتی، اکثر کارشناسان حوزه مهارتی کشور اعتقاد دارند که بخش هایی در جامعه ایران به آموزش مهارت می پردازند، ولی هیچگونه هماهنگی بین آنها نیست و مدیریت واحدی ارائه، نظارت و کنترل این نوع از آموزش ها را در جامعه به عهده ندارد.

سرانجام با متغیرهای دارای اولویت بالا ۵ ماتریس زوجی برای اولویت بندی گویه های زیرمجموعه و خود ابعاد تشکیل شد و ماتریس ها بین خبرگان آموزش های مهارتی در سطح کشور تقسیم شد که نتایج آن به شرح زیر است:

(الف) مهمترین گویه در بعد ساختاری، نبود یک سیاستگذار کلان نیروی انسانی در کشور چالش آموزش مهارتی است و عدم هماهنگی نهادهای مختلف ارائه کننده خدمات آموزش مهارتی در جامعه فرض شد. همچنین، کم اهمیت ترین گویه از نگاه خبرگان "وجود قوانین سنتی و دیوانسالارانه" شناخته شد.

(ب) در بعد رفتاری و محتوایی، مهمترین گویه "عدم دسترسی کافی به اطلاعات بازارکار" و "عدم بهره مندی نظام آموزش مهارت از منابع انسانی مناسب این نظام" شناخته شد. همچنین، کم اهمیت ترین گویه از نگاه خبرگان مربوط به "کمبود امکانات فناورانه و منابع اطلاعاتی متنوع در نظام آموزش مهارت و استفاده از شیوه های آموزش سنتی در نظام آموزش مهارت" بود.

(ج) در بعد محیطی و زمینه ای مهمترین گویه، "دخاله قدرت سیاسی در توسعه کمی آموزش های مهارتی" و با اختلاف در ضریب گویه "تقاضا محور نبودن آموزش های مهارتی" چالش اصلی آموزش های مهارتی است. در رتبه بعدی مهمترین آسیب های نظام آموزش مهارتی هستند. همچنین، کم اهمیت ترین گویه از نگاه خبرگان در این بعد "عدم همکاری های بین المللی در حوزه آموزش های فنی و حرفه ای و عدم ارتباط و پیوند نظام آموزش مهارت با فناوری اطلاعات و

ارتباطات" است که دارای اولویت پایین تری نسبت به سایر گویه ها قرار داشتند(صالحی عمران، ۱۳۹۳).

پژوهش چهارم: در این پژوهش، که با عنوان آسیب‌شناسی نظام آموزش مهارتی انجام شده است، خاوری و گرزین(۱۳۹۳)، به نتایج ذیل دست یافته اند:

شاخص عدم تولید ثروت در تشکیلات مهارتی، چالش محسوب می شود. برای رفع این آسیب تأسیس انکوباتورهای علمی در جوار دانشگاه پیشنهاد می شود. یکی از ضعف های نظام آموزش مهارتی عدم تأمین بودجه مالی برای خرید ملزومات و تجهیزات است. یکی دیگر از آسیب های جدی طولانی بودن برخی از آموزش های مورد نیاز بازار کار و همین طور کمبود آموزش های متناسب با بازار کار است. فراهم کردن بستر مناسب برای ایجاد مراکز آموزش مربی مشترک با صنایع معتبر، از پیشنهاد های حل این آسیب است(خاوری و گرزین، ۱۳۹۳).

پژوهش پنجم: در این پژوهش، که با عنوان ارائه مدل آسیب های نظام آموزش های فنی حرفه ای بر اساس مدل تعالی سازمانی با شناسایی شاخص ها و مؤلفه های EFQM در بعد توانمندسازی و نتایج، انجام شده است، همتی و همکاران(۱۳۹۷)، به نتایج ذیل دست یافته اند:

مؤلفه های شایستگی کارکنان، رهبری و مدیریت، راهبردهای یادگیری و آموزشی، فرایندها و مدیریت اثربخش باتوجه به اولویت، به عنوان ابعاد توانمندساز شناسایی شدند. بر این اساس و بر طبق اولویت هر یک از ابعاد شناسایی شده پیشنهاد می شود:

پژوهش ششم: در این پژوهش، که با عنوان آسیب شناسی نظام آموزشی در مراکز دانشگاهی فنی و حرفه ای، انجام شده است، ترک زاده و همکاران(۱۳۹۶)، به نتایج ذیل دست یافته اند:

در بعد مفهومی آسیب های شناسایی شده عمدتاً ناشی از بروز آسیب در مؤلفه های «چگونگی یاد دهی- یاد گیری» و «اصول یاد دهی - یاد گیری» است. بر اساس نتایج کیفی پژوهش، علل بروز آسیب در این بعد، در وهله نخست ناشی از ضعف اساتید در روش ها و مهارت های

تخصصی و آموزش، ضعف علمی-شناختی و تحصیلی دانشجویان، کمبود امکانات و تجهیزات آموزشی و کم رغبتی اساتید نسبت به کار و مسئولیت خود است. از طرف دیگر «بی انگیزگی و کم رغبتی دانشجویان، حجم زیاد سرفصل ها، کثرت دانشجویان در کلاس ها، عدم تناسب حجم سرفصل ها و عدم توجه به امتیاز های دانشجویان» در قلمرو پژوهش (به عنوان علل مراتب بعدی بروز آسیب در بعد مفهومی)، در تعامل با ضعف یاد شده اساتید منجر به بروز زمینه ظهور آسیب ها و تبعات ناشی از آن می شود. در نتیجه آسیب بعد مفهومی یاد دهی - یاد گیری بیشتر رخ می نماید.

نتایج پژوهش حاکی از وجود آسیب در بعد ساختاری هم می باشد. یافته های بخش کیفی پژوهش نیز حاکی از آن است که ضعف اساتید در روش ها و مهارت های تخصصی آموزش، بی انگیزگی اساتید و دانشجویان نگاه سنتی کار آفرینانه و ... از جمله آسیب های بعد ساختاری می باشد. یافته های بخش کمی پژوهش حاکی از وجود آسیب قابل توجه در بعد عملکردی نظام یاد دهی - یاد گیری است. مطلوبیت این بعد نیز همچون دو بعد مفهومی و ساختاری پایین تر از سطح متوسط است که البته طبیعی است و با وجود آسیب های قابل توجه در دو بعد مذکور، بعد عملکردی به عنوان بعدی که مبتنی بر ابعاد مفهومی و ساختاری شکل می گیرد نیز واجد آسیب باشد (ترک زاده و همکاران، ۱۳۹۶).

پژوهش هفتم: در این پژوهش، که با عنوان آسیب شناسی آموزش های مهارتی بر مبنای الگوی سه شاخگی مطالعه موردی استان کردستان، انجام شده است، بیدختی و همکاران (۱۳۹۸)، به نتایج ذیل دست یافته اند:

همانطور که در مراحل مختلف پژوهش مشخص شد، آسیب های زیادی در کل فرایند آموزش های مهارتی وجود دارد. وجود این آسیب ها، علی رغم روند رو به رشد آموزش های مهارتی، این مطلب را به کلیه متولیان آموزش گوشزد می کند که

جدا از توجه به بحث های مهم نیازسنجی، طراحی و برنامه ریزی آموزشی و ارزشیابی آموزشی، بی توجهی یا کم اهمیت دادن به رشد و ارتقای مهارت های متناسب با اقتصاد دانش بنیان، می تواند به کلیت فرایند آموزش های مهارتی آسیب های زیاد و جبران ناپذیر بزند. آسیب های بعد فرایندی در جدول ۴ خلاصه شده اند.

جدول ۴: آسیب های آموزش فنی و حرفه ای در بعد فرایندی

مقوله ها	آسیب ها
موانع مربوط به نیازسنجی آموزشی	<p>- نبود توجه کافی به پتانسیل ها و توانایی های توسعه ای بومی و منطقه ای در ایجاد دوره های آموزشی</p> <p>- تأکید بر کمیگرایی در ارائه آموزش ها</p> <p>- بی توجهی به پیشرفت های فناوری روز در طراحی دوره های آموزشی</p> <p>- توجه نشدن به مهارت های مورد نیاز کارفرمایان در ارائه آموزش ها</p> <p>- موانع مربوط به برنامه ریزی</p> <p>- طراحی دوره ای آموزشی</p> <p>- پایین بودن سطوح مهارتی مربیان از نظر علمی و فنی</p> <p>- پایین بودن سطوح مهارتی مربیان از نظر دانش پداگوژیک</p> <p>- استفاده نکردن از رویکردهای نوین آموزشی</p> <p>- به روز نبودن استانداردها و محتوای آموزشی</p> <p>- به روز نبودن امکانات و تجهیزات آموزشی</p> <p>- نبود توجه کافی به پرورش مهارت های مورد نیاز اقتصاد دانش بنیان همانند خلاقیت، -نوآوری و کارآفرینی</p> <p>- نبود توجه کافی به آموزش مهارت های نرم به کارآموزان</p> <p>- نبود توجه کافی به آموزش چندمهارتی به کارآموزان</p>
موانع مربوط به اجرای آموزش	<p>- به کار نبردن الگوهای نوین آموزشی با استفاده از زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات</p> <p>- عدم پیاده سازی و استقرار نظام آموزش یادگیری مادام العمر در آموزش های فنی و حرفه ای</p>

آسیب ها	مقوله ها
<p>-به کار نبردن الگوهای نوین آموزشی با استفاده از زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات</p> <p>-عدم پیاده سازی و استقرار نظام آموزش یادگیری مادام العمر در آموزش های فنی و حرفه ای</p> <p>-نبود توجه کافی به جایگاه پژوهش در ارائه آموزش های فنی و حرفه ای</p> <p>-نبود توجه کافی به ارزشیابی مبتنی بر شایستگی</p> <p>-نبود توجه کافی به ارتقای میزان کارایی بیرونی نظام آموزش مهارتی</p> <p>-نبود سازکارهای مشخص برای استفاده از نتایج پژوهش ها و ارزشیابی های آموزشی به منظور اصلاح و بهبود نظام آموزش فنی و حرفه ای</p>	<p>موانع مربوط به ارزشیابی آموزشی</p>

همچنین نتایج پژوهش نشان داد که آسیب های زیادی خارج از فرایند آموزش وجود دارند که اثربخشی فعالیت های آموزش مهارتی را مختل کرده اند. در این خصوص، دو بعد کلی ساختاری و محیطی مد نظر قرار گرفت. نتایج نشان داد که آموزش های مهارتی سازمان فنی و حرفه ای در بعد ساختاری دچار آسیب است. آسیب های بعد ساختاری در جدول ۵ خلاصه شده اند.

جدول ۵: آسیب های آموزش فنی و حرفه ای در بعد ساختاری.

آسیب ها	مقوله ها
<p>آسیب های مربوط به بعد ساختاری</p>	<p>-نبود نظام یکپارچه مدیریت آموزشهای مهارتی در کشور</p> <p>-وجود ساختار سازمانی متمرکز و نا کارآمد در بخش های آموزشی، اداری و مالی</p> <p>-نبود سازکارهای اجرایی مناسب برای بهره برداری حدا کثری از توانایی های بالقوه بخش خصوصی در ارائه آموزش های مهارتی</p>

نتایج درخصوص بعد محیطی، حاکی از آن است که آموزش های مهارتی سازمان آموزش فنی و حرفه ای در این زمینه نیز دچار آسیب است. آسیب های بعد محیطی در جدول ۶ خلاصه شده اند. (بیدختی و همکاران، ۱۳۹۸).

جدول ۶: آسیب‌های آموزش فنی و حرفه‌ای در بعد محیطی

مقوله‌ها	آسیب‌ها
<p>-رایج شدن مدرک گرایی</p> <p>-بی‌اعتمادی کارفرمایان به اثربخشی آموزش‌های مهارتی</p> <p>-استقبال نکردن والدین از حضور فرزندان شان در رشته‌های فنی و حرفه‌ای</p> <p>-نگرش منفی کارآموزان به آموزش‌های فنی و حرفه‌ای</p> <p>-نگرش منفی افراد جامعه به رشته‌های فنی و حرفه‌ای</p>	موانع فرهنگی
<p>-وجود شرایط رکود اقتصادی در بخش‌های مختلف تولیدی، صنعتی و خدماتی</p> <p>-تحریم‌های بین‌المللی</p>	موانع اقتصادی

پژوهش هشتم: در این پژوهش، که با عنوان آسیب‌شناسی آسیب‌شناسی عوامل درونی و بیرونی نظام فنی و حرفه‌ای استان خوزستان، انجام شده است، مهرعلی زاده و همکاران (۱۳۹۰)، به نتایج ذیل دست یافته‌اند:

عوامل ناشی از فرصت‌ها به ترتیب عبارتند از: ۱- نیاز استان به نیروی ماهر و کارآزموده و افزایش انعطاف‌پذیری آن، ۲- وجود صنایع و کارخانجات مختلف در استان خوزستان و ۳- توجه ویژه به آموزش فنی و حرفه‌ای در اسناد فرادستی به ویژه سند چشم‌انداز و نقشه جامع علمی کشور.

کمترین میزان تأثیرگذاری در میان عوامل ناشی از فرصت‌ها عبارتند از: ۱- وجود قطب‌های علمی دانشگاهی و منطقه‌ای، ۲- وجود زمینه مناسب برای ارتباط با نخبگان، دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی و تحقیقاتی استان به دلیل عدم ارتباط با سایر سازمان‌ها.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج کلیدی پژوهش‌های مورد مطالعه در جدول ۷ آورده شده است.

جدول ۷- نتایج کلیدی به تفکیک پژوهش

پژوهش	نتایج کلیدی
۱	اهداف دوره های آموزشی از نظر هنرآموزان در سطح مطلوبی قرار دارد اما محتوای آموزشی از نظر هنرجویان در سطح قابل قبولی می باشد. روش های ارزشیابی از نظر هنر جویان در سطح قابل قبولی نمی باشد. همچنین، روش های آموزشی در فنی حرفه از نظر هنرجویان مطلوب نیست.
۲	آموزش ها می توانند نقش بسیار مهمی در کارآفرینی ایجاد کنند.
۳	مهمترین گویه در بعد ساختاری نبود یک سیاستگذار کلان نیروی انسانی در کشور چالش آموزش مهارتی است. در بعد رفتاری و محتوایی مهمترین گویه "عدم دسترسی کافی به اطلاعات بازارکار" و "عدم بهره مندی نظام آموزش مهارت از منابع انسانی مناسب این نظام" شناخته شد. در بعد محیطی و زمینه ای مهمترین گویه، "دخاله قدرت سیاسی در توسعه کمی آموزش های مهارتی" است.
۴	در ساختار آموزشی، خط مشی گذاری، نیروی انسانی، فرهنگ سازمانی، قوانین و مقررات، فناوری، بودجه ریزی و تأمین منابع مالی و نیاز بازاریان و مشتریان می باشد.
۵	مؤلفه های شایستگی کارکنان، رهبری و مدیریت، راهبردهای یادگیری و آموزشی، فرایندها و مدیریت اثربخش باتوجه به اولویت به عنوان ابعاد توانمندساز شناسایی شدند.
۶	در بعد مفهومی آسیب های شناسایی شده عمدتاً ناشی از بروز آسیب در مؤلفه های «چگونگی یاد دهی- یاد گیری» و «اصول یاد دهی - یاد گیری» است. در بعد ساختاری هم می باشد. یافته های بخش کیفی پژوهش نیز حاکی از آن است که ضعف اساتید در روش ها و مهارت های تخصصی آموزش، بی انگیزگی اساتید و دانشجویان نگاه سنتی کار آفرینانه و ... از جمله آسیب های بعد ساختاری می باشد.
۷	آموزش های مهارتی سازمان فنی و حرفه ای در بعد ساختاری دچار آسیب است. این بعد از سه مقوله نبود نظام یکپارچه مدیریت آموزش های مهارتی در کشور، وجود ساختار سازمانی متمرکز و نا کارآمد در بخش های آموزشی، اداری و مالی و نبود سازکارهای اجرایی مناسب برای بهره گیری حدا کثری از توانایی های بالقوه بخش خصوصی تشکیل شده است. آموزش های مهارتی سازمان آموزش فنی و حرفه ای در این زمینه نیز دچار آسیب است. این بعد نیز از دو مقوله موانع فرهنگی و موانع اقتصادی تشکیل شده است. مشکلات فرهنگی شامل بی اعتمادی کارفرمایان به اثربخشی آموزش های مهارتی و همچنین دیدگاه منفی افراد جامعه به آموزش های فنی و حرفه ای موجب شده است که افراد علاقه مند و توانا کمتر جذب این آموزش ها شوند.
۸	مقصود از فرصت ها، رویدادهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیطی، سیاسی، قانونی، دولتی، فناوری و رقابتی است که می توانند به میزان زیادی در آینده به سازمان منفعت برسانند.

پس از تحلیل و بررسی نتایج پژوهش‌های مورد مطالعه، پاسخ پرسش‌های پژوهش حاضر، به شرح ذیل تبیین شد:

در پاسخ به سوال کلی پژوهش مبنی بر "آسیب‌های کلی نظام آموزش‌های فنی حرفه‌ای کشور کدامند؟"، پژوهش حاضر به نتایج ذیل دست یافت:

آسیب‌های آموزش‌های مهارتی و سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای ابعاد گوناگونی دارند که در هر پژوهش از منظر خاصی به آن پرداخته شده است. به گونه کلی، آسیب‌های آموزش‌های مهارتی و سازمان آموزش فنی و حرفه‌ای عبارتند از:

- ۱- شرط لازم برای توسعه کیفی و کمی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در کشور، ایجاد زیرساخت‌های لازم برای آموزش فنی و حرفه‌ای است.
- ۲- آموزش‌های فنی حرفه‌ای بر توسعه مهارت کارآفرینی و بر توسعه مهارت هنرجویان در زمینه ریسک‌پذیری به صورت مستقیم تأثیر دارد.
- ۳- تجربه و مهارت اساتید، محتوای آموزشی، نیروی انسانی متعهد و متخصص، خلاقیت مدیران مراکز آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در افزایش کارایی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای مؤثر بوده و تا حدودی برافزایش کارایی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای تأثیرگذار است.
- ۴- ارزشیابی از نظر هنر جویان در سطح مطلوبی قرار ندارد و باید بیشتر مورد توجه قرار گیرد. بنابراین آموزش بدون ارزشیابی و بازخورد، امری عقیم و ناکامیاب است.
- ۵- نداشتن سرمایه، عدم ارتباط سطح مهارت کسب شده با نیاز بازار کار، عدم ارتباط رشته آموزشی با نیاز بازار کار، کمبود مهارت، ادامه تحصیل، خدمت سربازی از علل و عوامل بی‌کاری است.

۶- در برخی از رشته ها میزان فارغ التحصیلان شاغل بیشتر و در برخی رشته ها بسیار کمتر است. بنابراین، باید یک نوع بازنگری در رشته ها و حوزه های آموزشی موجود، بر اساس نیازهای بازار کار و جامعه انجام گیرد. مسئله عدم مناسب بودن آموزش ها و ارتباط ضعیف آن با نیازهای بازار کار یکی دیگر از موارد مطرح شده است.

۷- بررسی تأثیر ابعاد سه گانه (ساختاری، رفتاری - محتوایی، زمینه ای - محیطی) به عنوان یکی از آسیب های اساسی مدیریت آموزش های مهارتی کشور، نشان داد که: در نظر کارشناسان، رتبه ابعاد سه گانه یکسان نبوده و بعد ساختاری، بعد زمینه ای و محیطی و بعد رفتاری و محتوایی به ترتیب آسیب مهم تری تلقی شدند.

۸- شاخص عدم تولید ثروت در تشکیلات مهارتی، چالش محسوب می شود. برای رفع این آسیب تأسیس انکوباتورهای علمی در جوار دانشگاه پیشنهاد می شود.

۹- یکی از ضعف های نظام آموزش مهارتی عدم تأمین بودجه مالی برای خرید ملزومات و تجهیزات است. یکی دیگر از آسیب های جدی طولانی بودن برخی از آموزش های مورد نیاز بازار کار و همین طور کمبود آموزش های متناسب با بازار کار است. فراهم کردن بستر مناسب برای ایجاد مراکز آموزش مربی مشترک با صنایع معتبر از پیشنهادهای برای حل این آسیب است.

۱۰- مولفه های شایستگی کارکنان، رهبری و مدیریت، راهبردهای یادگیری و آموزشی، فرایندها و مدیریت اثربخش با توجه به اولویت به عنوان ابعاد توانمندساز شناسایی شدند.

۱۱- ضعف اساتید در روش ها و مهارت های تخصصی آموزش، بی انگیزگی اساتید و دانشجویان نگاه سنتی کار آفرینانه و ... از جمله آسیب های بعد ساختاری می باشد.

۱۲- آموزش های مهارتی سازمان فنی و حرفه ای در بعد ساختاری دچار آسیب است. این بعد از سه مقوله نبود نظام یکپارچه مدیریت آموزش های مهارتی در

کشور، وجود ساختار سازمانی متمرکز و نا کارآمد در بخش های آموزشی، اداری و مالی و نبود ساز و کارهای اجرایی مناسب برای بهره گیری حداکثری از توانایی های بالقوه بخش خصوصی تشکیل شده است.

۱۳- ضعف سیاستگذاری و برنامه ریزی می تواند تهدیدی برای سازمان باشد. بنابراین، در صورتی که سازمان از برنامه ها و سیاستگذاری لازم برخوردار نباشد، برنامه های ناقص و نامناسب باعث ایجاد تهدید می شود.

۱۴- امروزه سازمان هایی اثربخشی دارند که نیروی انسانی متخصص تر داشته باشند و بتوانند دانش این نیروها را به روز کنند. یکی دیگر از جنبه های اثربخش که به عنوان نقاط قوت در این سازمان به دست آمده است، پراکندگی و تنوع مراکز آموزش فنی و حرفه ای است تا باعث دسترسی همگان به آموزش های فنی و حرفه ای شود.

۱۵- هر چند وجود نیروی انسانی متخصص و ارائه آموزش متناسب با تخصص نیروهای انسانی سازمان برای کارایی و اثربخشی آن لازم هستند، اما این آموزش ها نیازمند ارائه آموزش به شیوه های نو و استفاده از روش های نوین آموزش و همچنین استفاده از تخصص های متفاوت افراد در زمینه آموزش است.

در پاسخ به سوال دوم پژوهش مبنی بر "نقاط قوت آموزش های فنی حرفه ای کشور کدامند؟"، پژوهش حاضر به نتایج ذیل دست یافت:

نقاط قوت در زمره فعالیت های قابل کنترل مدیریت سازمان هستند که سازمان آنها را به شیوه بسیار عالی انجام می دهد. برای بررسی نقاط قوت در این پژوهش ده عامل به عنوان نقاط قوت مورد بررسی قرار گرفت، که این ده عامل در جدول فوق رتبه بندی شده اند. با توجه به نتایج حاصله، بیشترین میزان تأثیرگذاری در میان عوامل ناشی از قوت ها به ترتیب اولویت

عبارتنداز:

- ۱- تجربه بالای سازمان در آموزش های مهارتی، ۲- بالا بودن کیفیت آموزش ها در مقایسه با سایر متولیان آموزش، ۳- وجود جمعیت جوان و مستعد برای فراگیری آموزش های مهارتی، ۴- رایۀ گواهینامه مهارت.

و کمترین میزان تأثیرگذاری در میان عوامل ناشی از نقاط قوت عبارتند از:

- ۱- رویکرد حمایت از نخبگان و نوآوران در سازمان و ۲- روی آوری به ایجاد تنوع در شیوه های ارائه آموزش.

در تحلیل این سؤال می توان گفت یکی از عوامل مؤثری که می تواند در کنترل درونی خود سازمان باشد. آموزش نیروی انسانی سازمان و ارائه آموزش هایی در خور آنها به خصوص در زمینه فناوری اطلاعات است. نیروی انسانی ما زمانی می تواند کارایی خود را نشان دهد و به اثر بخشی سازمان کمک کند که آموزش های لازم را در زمینه تخصص خود دریافت کنند و بتوانند از آخرین یافته های علمی در زمینه های مختلف بهره مند شوند. امروزه سازمان هایی اثربخشی دارند که نیروی انسانی متخصص تر داشته باشند و بتوانند دانش این نیروها را به روز کنند. یکی دیگر از جنبه های اثربخش که به عنوان نقاط قوت در این سازمان به دست آمده است، پراکندگی و تنوع مراکز آموزش فنی و حرفه ای در استان است که این امر باعث دسترسی همگان به آموزش های فنی و حرفه ای می شود.

روی آوری به ایجاد تنوع در شیوه های ارائه آموزش و حمایت از نخبگان و نوآوران نیز کمترین میزان تأثیرگذاری را در میان عوامل ناشی از قوت به خود اختصاص داده اند. در این خصوص می توان گفت که هر چند وجود نیروی انسانی متخصص و ارائه آموزش متناسب با تخصص نیروهای انسانی سازمان برای کارایی و اثربخشی آن لازم هستند، اما این آموزش ها نیازمند ارائه آموزش به شیوه های نو و استفاده از روش های نوین آموزش و همچنین استفاده از تخصص های متفاوت افراد در زمینه آموزش است (مهرعلی زاده و همکاران، ۱۳۹۰).

در پاسخ به سوال سوم پژوهش مبنی بر "نقاط ضعف آموزش های فنی حرفه ای کشور کدامند؟"، پژوهش حاضر به نتایج ذیل دست یافت:

مقصود از تهدیدها، رویدادهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، محیطی، سیاسی، قانونی، دولتی، فناوری و رقابتی است که می توانند به میزان زیادی در آینده به سازمان زیان برسانند. برای بررسی تهدیدات در این پژوهش دوازده عامل به عنوان تهدیدهای سازمان آموزش فنی و حرفه ای استان خوزستان در جدول فوق، شناسایی شده اند که بیشترین میزان تأثیرگذاری در میان عوامل ناشی از تهدیدها به ترتیب اولویت عبارتند از:

- ۱- وجود سازمان هایی به صورت موازی در زمینه آموزش فنی و حرفه ای،
- ۲- ضعف نهادهای ملی برای سیاست گذاری، برنامه ریزی و ارزیابی آموزش های مهارتی،
- ۳- غلبه مشکلات اقتصادی، رفاهی و معیشتی بر فعالیت های آموزشی در استان خوزستان،
- ۴- عدم توجه کافی به قانون الزام به کارگیری دانش آموختگان در سطح ملی و استان خوزستان،

۵- تعدد دستگاه های متولی آموزش های غیر رسمی در کشور.

کمترین میزان تأثیرگذاری در میان عوامل ناشی از تهدیدها عبارتند از:

- ۱- مسکوت ماندن سیاست اعزام نیروی کار ماهر به خارج از کشور،
- ۲- گسترش پدیده اعتیاد،
- ۳- نارسایی قوانین و مقررات در پشتیبانی از آموزش فنی و حرفه ای در سطح ملی و استانی.

در تحلیل این سؤال می توان گفت با توجه به اینکه تهدیدات در واقع مجموعه ای از عوامل بیرونی و خارج از سازمان هستند که بر سازمان تأثیر منفی می گذارند و حتی ممکن است که

نقاط ضعف سازمان را افزایش دهند، سازمان باید با توجه به شناسایی این عوامل تأثیرگذار در واقع با آنها به رقابت بپردازد. در واقع باید گفت چون سازمان های موازی وجود دارد و اکثر آنها نیز از این توانایی برخوردارند که خدمات مناسب تر و بهتری را ارائه بدهند. در نتیجه به عنوان یک رقیب هستند و می توانند عاملی تهدیدکننده برای سازمان باشند. یکی دیگر از مواردی که خیلی مهم شناسایی شده است. ضعف سیاستگذاری و برنامه ریزی است که می تواند تهدیدی برای سازمان باشد. بنابراین، در صورتی که سازمان از برنامه ها و سیاستگذاری لازم برخوردار نباشد، خود این برنامه های ناقص و نامناسب باعث ایجاد تهدید می شود.

منابع

- امین بیدختی، علی اکبر؛ نجفی، محمود و شریعتی، فرهاد. (۱۳۹۸). آسیب شناسی آموزش های مهارتی بر مبنای الگوی سه شاخگی: مطالعه موردی: استان کردستان. فصلنامه آموزش مهندسی ایران. سال بیست و یکم، شماره ۸۱، بهار ۱۳۹۸، صص ۹۷-۸۵.
- ترک زاده، جعفر؛ شعبانی فرد، مجید؛ معمرحور، جمال و سینائی، سید عطاءالله. (۱۳۹۶). آسیب شناسی نظام آموزشی در مراکز دانشگاهی فنی و حرفه ای.
- سلیمی، جمال. (۱۳۹۳). آموزش فنی و حرفه ای، نیروی انسانی و کارآفرینی. مطالعه موردی: آموزش های فنی و حرفه ای استان کردستان. فصلنامه مهارت آموزی. بهار ۱۳۹۳، دوره ۳، شماره ۷، صص ۲۴-۷.
- خاوری، سید عبدالله و گرزین، رضا. (۱۳۹۳). آسیب شناسی نظام آموزش مهارتی. فصلنامه مهارت آموزی. زمستان ۱۳۹۳، دوره ۳، شماره ۱۰، صص ۷۷ تا ۹۹.
- خلاق، علی اصغر. (۱۳۸۲). ویژگی های نظام آموزش فنی و حرفه ای استرالیا: درس هایی برای اصلاح آموزش فنی و حرفه ای ایران. فصلنامه نوآوری های آموزشی. پاییز ۱۳۸۲، دوره ۲، شماره ۵، از صفحه ۶۷ تا صفحه ۸۴.
- صابری، نگار و عسگر جمشیدی، علی و مرادخواه، وحید و اکبرزاده، عبدالله. (۱۳۹۶). آسیب شناسی آموزش های فنی و حرفه ای از دیدگاه هنرآموزان دختر هنرستان های ناحیه ۴ شیراز، دومین کنفرانس ملی روانشناسی و مشاوره، اصفهان.
- صالحی عمران، ابراهیم. (۱۳۹۳). آسیب شناسی مدیریت آموزش های مهارتی کشور. فصلنامه مهارت آموزی. صص ۴۸-۲۵.

- مهرعلی زاده، یدالله؛ آهنگ، ولی اله و شاهمی، سکینه. (۱۳۹۰). آسیب شناسی عوامل درونی و بیرونی نظام فنی و حرفه ای استان خوزستان در چارچوب اهداف و انتظارات نظام جامع آموزش مهارت و فناوری. فصلنامه پژوهش در نظام های آموزشی. صص ۷۱-۱۰۶.
- نویسی، احاد؛ متین، نعمت‌الله؛ ثقفی، مجید. (۱۳۹۷). چکیده تحقیقات آموزش فنی و حرفه‌ای (ج ۶). گروه پژوهشی آموزش فنی و حرفه‌ای. انتشارات مدرسه. تهران.
- همتی، پری؛ صفری، محمود و اولادیان، معصومه. (۱۳۹۷). ارائه مدل آسیب های نظام آموزش های فنی و حرفه ای بر اساس مدل تعالی سازمانی با شناسایی شاخص ها و مولفه های EFQM در بعد توانمند سازی و نتایج. فصلنامه علمی- پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی. سال دهم، شماره دوم، زمستان ۱۳۹۷ (پیاپی ۳۸).
- Goralski, M. A., & Tan, T. K. (۲۰۲۰). Artificial intelligence and sustainable development. *The International Journal of Management Education*, ۱۸(۱), ۱۰۰۳۳۰.
- Hippach-Schneider, U.; Huismann, A. (۲۰۱۸). Vocational education and training in Europe: Germany. Cedefop ReferNet VET in Europe reports. Retrieved from: <https://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/country-reports/vocational-education-and-training-europe-germany-۲۰۱۸>
- Maxwell, Daniel, Meyer, Sarah & Bolch, Charlotte. (۲۰۲۱). an interactive sequential art approach for data science and artificial intelligence learning experiences. *Innovation and Education*: ۱۷ November ۲۰۲۱.
- Pirkkalainen, H., Salo, M., & Makkonen, M. (۲۰۲۰). IT engagement as a blessing and a curse? Examining its antecedents and outcomes in organizations. *International Journal of Information Management*, ۵۳, ۱۰۲۱۳۰.
- Whittal, C., & Dahl, T. (۲۰۲۰). Qualitative Content Analysis: Disciplinary Perspectives and Relationships between Methods—Introduction to the FQS Special Issue “Qualitative Content Analysis II”. In *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research* (Vol. ۲۱, No. ۱).
- Zulaiha, S., & Mulyono, H. (۲۰۲۰). Exploring junior high school EFL teachers’ training needs of assessment literacy. *Cogent Education*, ۷(۱), ۱-۱۳